

ОМИЛҲО ВА РОҲҲОИ РУШДИ МИНТАҚАИ ОЗОДИ ИҚТИСОДИИ СИНГАПУР

СОҲИБИ БАҲРУЛО

ходими илмии шуъбаи Осиёи Ҷанубу Шарқии ИОМДОА АМИТ. Суроға:
734025, Тоҷикистон, ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ 33; тел.: (+992) 917-82-02-02; E-mail:
sohibbahrulo@gmail.com

Дар мақолаи мазкур муаллиф марҳилаҳои таърихи ва омилҳои рушди минтақаҳои озоди иқтисодии Сингапурро таҳқиқ намудааст. Рушди минтақаҳои озоди иқтисодии Сингапур бо воситаи намудҳои озоди иқтисодӣ, кафолати сармоягузори хориҷӣ, андозбандии мусоид тавонист яке аз моделҳои амалишударо эҳё намуд. Яке аз ҷузъҳои муҳими стратегияи ба тамоюли ба содирот нигаронидашуда аз минтақаҳои озоди (маҳсул) иқтисодӣ мебошад. Сингапур ба воситаи МОИ ба бозори ҷаҳонӣ ворид шуда, барои ширкатҳои фаромиллие, ки миллиардҳо доллар сармояи онҳо дар тамоми қитъаҳо гузошта шудааст, ҷолиб гардондааст. Корпоратсияҳои байналмилалӣ дар ҷустуҷӯи шароити мусоид барои фаъолияти тиҷорати худ МОИ-ро сохторҳои сердаромади иқтисодӣ медонанд, ки самтҳои муҳимтарини гузариши онҳоро бо онҳо алоқаманд мекунанд.

Калидвожаҳо: Сингапур, омилҳо, роҳҳои рушд, минтақаҳои озоди иқтисод

Ҷумҳурии Сингапур дар минтақаи Осиёи Ҷанубу Шарқӣ ҳамчун кишвари хурди минтақа ҷойгир буда, як давлати рушдкардаи ҷаҳон ба ҳисоб меравад. Ин кишвар аз ҷаҳони сеюм ба ҷаҳони якум табдил ёфта, дар самтҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, илму инноватсия рушд кардааст. Ҷумҳурии Сингапур (ба маъно "Шаҳри Шер") як ҷазира-давлатест, ки дар соҳили ҷанубии Малайзия ҷойгир шудааст. Ба шарофати ҷойгиршавии мусоиди ҷуғрофӣ ва робитаҳои зич бо кишварҳои Осиёи Ҷанубу Шарқӣ Сингапур ба маркази иқтисодӣ ва сайёҳии тамоми минтақа табдил ёфтааст. Ҳудуди Сингапур аз як ҷазираи асосӣ ва 62 ҷазираи дигар иборат аст. Тибқи маълумоти соли 2021 аҳолии кишвар 6 058 739 нафар буда, ҳудуди он-728,0 км² - ро дар бар мегирад.

Сингапур 9-уми августи соли 1965 аз Федератсияи Малайзия мустақилияти худро эълон намуд. Сингапур дорои системаи ягонаи маъмурию ҳудудӣ буда, аз 21 ноҳияи муниципалӣ иборат аст ва пойтахти он Сингапур мебошад, ки ҳамчун шаҳри ягона ва калонтарин дар кишвар ба ҳисоб меравад [1]. Он бо ду кишвари бузурги минтақа Малайзия ва Индонезия сарҳади баҳрӣ дорад. Мавриди зикр аст, ки таъсиси Сингапури муосир аз ҷониби Стэмфорд Раффлс 199 сол гузашт, ки 146 соли он танҳо зери мустамлика, нуқтаи тиҷорат, посгоҳи баҳрии Братания Кабир буд [2].

Сатҳи баланди рушди иқтисодӣ Сингапур ин устувории вазъи сиёсӣ, ҳокимияти давлатӣ ва низоми идоракунии давлатӣ мебошад. Динамикаи

нишондиҳандаи асосии рушди иқтисодии давлатро Маҷмӯи маҳсулоти дохили ташкил медиҳад. Аз ин лиҳоз, бояд қайд, ки ММД-и кишвар дар соли 1960 аз 700 млн. ИМА 3,4 -15,5 ташкил меод [3] ва 2021 397 млрд. ИМА ба ҳар сари аҳоли то ба 63,987 доллари ИМА афзоиш ёфтааст [4]. Рушди иқтисодии Сингапур яке аз намунаи хуб буда, аз як кишвари рӯ ба тариққӣ ба қатори иқтисодиёти «чаҳони якум» табдил гардид.

Мавриди зикр аст, ки баъди ба даст овардани истиқлолият соли 1965 Сингапур ба чунин мушкилоти дохилӣ рӯ ба рӯ шуда буд, яъне, набудани сарватҳои табиӣ, кишоварзӣ, низоми давлатдори ва сатҳи пасти нишондиҳандаи микроиқтисодӣ. Барои батараф намудани мушкилоти дар болозикршуда Ҳукумати Сингапур дар солҳои 1960-1970 бо мақсади саноатикунии босуръати кишвар намудҳои минтақаҳои озодро дар минтақаҳои худ, таъсис дод. Муваффақиятҳои, ки Сингапур дар самти пешбурди сиёсати содиротӣ бо истифода аз МОИ ба даст овардааст ин пеш аз ҳама ба гузаштаи таърихӣ ин давлат ва вижагиҳои ҷойгиршавии ҷуғрофӣ он ба ҳисоб меравад.

Таърихи рушди Сингапур дар давраи мустамликаи Британия Кабир оғоз шуда буд. Кишвар то соли 1960 як қисми мустамликаи Британияи Кабир буд. Дар ин давра, Сингапур ба молҳои савдои тичоратӣ бо талаботи нархҳои ҷаҳонӣ ба онҳо вобаста буд ва бо бандарҳои ҳамсоя рақобат карда наметавонист. Дар соли 1959 дар Сингапур баъди ба даст овардани истиқлолият аз мустамликаи Британия Кабир ва баъдан соли 1965 аз Малайзия дигаргунсозӣ дар системаи иқтисодию иҷтимоӣ оғоз намуд. Мавқеи мусоиди ҷуғрофӣ бартарии асосии рақобатпазирии Сингапур ба шумор мерафт, аммо тавре ки дар боло зикр намудем кишвар мушкилотҳои худро дошт ин асосан набудани сарватҳои табиӣ ва кишоварзӣ, ки рушди онро боз меод. Сиёсати ивазкунандаи воридотӣ, ҷалб ва кафолати сармояи хориҷӣ ва ҳавасмандгардонии содиротиро пеш гирифт. Кишвар дар тичорати озод сиёсати саҳти назоратии саноатикуниро интиҳоб намуд. Фаъолияти “инкишофи омили инсонӣ” ҳамчун манбаи ягонаи давлат интиҳоб гардид, ки барои болоравии соҳаҳои маориф, тандурустӣ, беҳтар намудани шароити модии зиндагии мардум мусоидад намуд.

Пеш аз он ки мо минтақаҳои озоди иқтисодии Сингапурро таҳқиқ намоем, дар аввал омилҳои рушди кишварро зерин омӯзиш қарор медиҳем. Дар он марҳилаҳои асосии таҳаввулот асосан ислоҳоти иқтисодӣ, сиёсати саноатӣ ва корхонаҳои давлатии Сингапур мебошад.

Омили таърихӣ саноатикунии Сингапурро ба чор марҳилаи асосӣ ҷудо кард, ки имтиёзҳо ва назороти он аз тарафи давлат мебошад [5]:

1. Дар солҳои 1959 — 1965 оғози саноатикунии Сингапур истифода аз МОИ ба ҳисоб меравад. Марҳилаи аввали саноатикунии воридотӣ дар асоси концепсияи «такони калон» оғоз шуда буд. Сиёсати саноатии воридоти бо чунин воситаҳои амилӣ шуданд:

- квотаҳои воридотӣ;

- назорати дастрасии ширкатҳои хориҷӣ ба соҳаҳои муайяни саноат;
- режими либералӣ нисбат ба сармоягузори мустақими хориҷӣ [6].

Инчунин ба вучуд овардани саноатикунии босуръати кишвар Қонунҳо қабул гардид, ки барои ҳавасмандгардондани сармоягузарон ва таъмини тартиботи меҳнатӣ замина гузошт. Соли 1961 Шӯрои рушди иқтисодӣ барои ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ таъсис дод шуд ва Нақшаи Миллии рушди иқтисодӣ барои мудати 5 сол қабул гардид.

2. Солҳои 1966 — 1977 марҳилаи дуҷуми сиёсати саноатикунони, ки дастгирии сиёсати содиротӣ нигаронидашуда буд, чунин буданд:

- бочҳои воридотӣ;
- имтиёзҳо барои сармоягузори хориҷӣ;
- лоиҳаҳои сармоягузори саноатӣ оид ба корхонаҳои давлатӣ;
- пурзӯр намудани қонунҳои меҳнат;
- назорат ба афзоиши музди меҳнат;
- маҳдуд кардани ваколатҳои иттифоқҳои касаба;
- дар бахшҳои стратегӣ таъсиси корхонаҳои давлатӣ [7].

Дар соли 1967 Санади ҳуқуқӣ оид ба низоми имтиёзноки андоз барои соҳаҳои асосии саноат тасдиқ карда шуд. Бо мақсади мусоидат ба рушди иқтисодӣ Шӯрои миллии истеҳсолӣ ва Фонди рушд дар соҳаҳои стратегӣ ташкил гардидаанд, ки бо мақсади тайёр намудани кадрҳои баландихтисос ва ҳамкори байни муассисаҳои Сингапур бо давлатҳои Олмон, Фаронса, Чопон ба роҳ монда шуданд. Барои рушди интиқоли технологияи нав мусоидат намуд.

3. Дар солҳои 1978 — 1987 марҳилаи сеҷум барои рушди азнавсозии сохтори афзоиши сармоя чунин соҳаҳо интихоб шуданд: саноати инноватсионӣ, хизматрасонӣ, корхонаи давлатӣ, корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва дастгирии соҳибкории хурду миёна афзалият дода шуд ва инчунин либераликунии иқтисодӣ, хусусигардонии ширкатҳои давлатӣ ва дар соҳаҳои электроника, химия, дорусозӣ ва ғайра.

4. Аз соли 1988 то ин ҳаққон дар марҳилаи чорум гузаштан ба иқтисодӣ инноватсионӣ мебошад. Нақши муҳимтаринро дар рушди инноватсияи ин ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ мебозид, ки дар рушди модели афзоиши сармояи инсонии зеҳнӣ ин рушди соҳаҳои технологӣ, хизматрасонии рақамӣ, рушди инноватсия, аэрокосмос, биотехнология, дорусозӣ, электроника, химия ва киштисозӣ буданд. Дастгирии инноватсионии соҳибкории хурд ва миёна давлат чунин барномаҳоро ташкил дода, дар соли 1999 барномаҳои Technopreneurship 21 [8] ва дар соли 2001 Entrepreneurship 21 ғайра буданд. Дар баробари ин давлат барномаҳои махсусе таҳия намудааст, ки ба сармоягузарон дар соҳаҳои мухталиф кӯмаки молиявӣ мерасонанд. Дар ин ҳолат баъзе аз онҳо инҳоянд:

- Нақшаи ҳавасмандкунии таҳқиқот барои ширкатҳо (Research Incentive Scheme for Companies [9]) махсус барои ширкатҳои таҳқиқотӣ шудааст, ки ба рушди

фаъолияти самтҳои сармоягузори тадқиқот мекунад, ки як қисми хароҷоти молиявиро барои дастгирии рушди тадқиқот ба ӯҳда дорад.

- Ташаббусҳои оид ба технологияҳои нав (Initiatives in New Technology [10]). Ин барнома барои рушди технологияҳои нав сармоягузори мекунад. Бартарии ин барнома дар он аст, ки он як қисми хароҷоти такмили ихтисоси қувваи кории дар лоиҳа ҷалбшударо мепӯшонанд.

Сингапур яке аз намунаҳои муваффақтарини корхонаҳои давлатӣ дар ҷаҳон шинохта шудааст ва аз дигар кишварҳои Осиё фарқ мекунад. Давлат дар низоми савдои озод таъсис шуда, сармоягузори мустақими хориҷиро ба воситаи корпоратсияи трансмиллӣ ба бахшҳои муайяни саноатӣ фаъолон ҷалб менамояд. Ҳамзамон, дар соҳаҳои стратегӣ, Сингапур лоиҳаҳои сармоягузори мустақилонани бидуни ҷалби маблағгузори корпоратсияҳои хориҷӣ амалӣ мегардонад.

Бояд ибраз кард, ки дар амалишави ва татбиқи лоиҳаҳои саноатӣ дар Сингапур чунин институтҳо нақши асосиро бозиданд:

1. Шӯрои рушди иқтисодӣ – он дар ҷалби сармоягузори мустақими хориҷӣ масъул аст;

2. Агентии Сингапур оид ба соҳибкори байналмилалӣ ва Фонди рушди соҳибкорӣ барои кӯмак ва ворид шудан ба бозорҳои байналмилалӣ ва ворид намудани инвеститсияҳои хориҷӣ;

3. Агентии илм, техника ва тадқиқот-ба рушди захираҳои инсонӣ ва иқтидори илмӣ;

4. Фонди такмили ихтисос ва Фонди ҳосилнокии миллӣ- барои тайёр кардани кадрҳои баландихтисос.

Мавриди зикр аст, ки соли 1998 барномаи «Сингапур-XXI» бо иҷрои «Нақшаи XXI саноатӣ»-ро дар бар гирифт, оғоз шуд, ки рушди минбаъдаи нақшаи иқтисодии стратегияи миллӣ таъин ёфт. Барои татбиқи Барномаи соҳибкори технология, ҳавасмандгардонии ташаббусҳои барнома ва лоиҳаҳои сармоягузори технологияи муосир, фонди венчурӣ бо сармояи 12 миллиард доллари ИМА таъсис дода шуд.

Омили дигари рушди давлат низоми андозбанди ба ҳисоб меравад ва аз ҷиҳати озоди тиҷоратӣ фаъолияти соҳибкориро афзалият медиҳад. Дар Сингапур соли 2008 системаи ягонаи андозбандии тиҷоратиро ҷорӣ намудааст, ки дар он даромад танҳо дар сатҳи ширкат андозбандӣ карда мешавад. Даромад аз ширкатҳое, ки шахрвандони Сингапур мебошанд, аз андоз комилан озод карда шудаанд. Омилҳои ҳалкунанда, ки рушди бомуваффақияти иқтисодии Сингапуро таъмин менамояд ин пеш аз ҳама дар минтақаҳои озоди иқтисодӣ бо сатҳи баланди иштироки давлат мебошад. Назоратии саҳмияҳои ширкатҳои пешбарандаи Сингапур дар ихтиёри давлат мебошад. Моликияти давлатӣ дар ҳама бахшҳо аз ҷиҳати стратегӣ муҳими иқтисодӣ нақши муҳим дорад. Аз ин рӯ, назорати давлатӣ аз болои фаъолияти МОИ Сингапур хеле баланд аст.

Дар айни замон дар Сингапур низоми андозбанди амал мекунад, ки барои чалби сармоягузори байналмилалӣ, бебӯҷ, интиқол додани фоида аз баргардонидани сармоягузориҳо, озод намудани андоз аз фоизҳо ва аз пасандозҳои бонкӣ барои шахрвандони хориҷӣ, ки муваққатан дар Сингапур иқомат доранд, аз андозбандии дукарата озод карда шудаанд.

Намудҳои алоҳидаи андозбандӣ:

Андоз корпоративӣ аз даромад	17%
Андоз аз фоидаи сармоя	0%
Андози даромад:	
• Дивидендҳо	0%
• Даромад аз фурӯши активҳо	15%
• Пардохт барои патент, ноу-хау ва ғ.	10%
• Интиқоли пул	0%
Меъри андоз барои шахсони воқеъӣ	0-20%
Бӯҷҳои воридотӣ	7%

Манбаъ: Singapore Economic Development Board (Шӯрои рушди иқтисодии Сингапур)
<https://www.edb.gov.sg/>

Ҳукумати Сингапур барои рушди иқтисодиёти кишвар намудҳои минтақаҳои озодро самаранок истифода намуда истодааст. Минтақаҳои озоди иқтисодии Сингапур як намунаи муваффақ бо истилоҳи “нуқта”-и озод мебошад, ки ба содироти мол нигаронида шудааст. Минтақаҳои «нуқта» ба рушди содироти молҳо махсус гардонида мебошад, ки Ҳукумати Сингапур барои содироти маҳсулоти содиротӣ як қатор минтақаҳоро минтақаҳои саноатӣ эълон карда, ба ибораи дигар, ҳудудҳоеро, ки барои бунёди корхонаҳои саноатӣ пурра мутобик карда шудаанд. Режими либералии содироту воридотӣ ба Сингапур имконият дод, ки ҳамчун минтақаи ягонаи содиротии истеҳсолиро ташкил намуд. Барои ташкили истеҳсолоти содиротӣ ҳукумат як қатор минтақаҳоро минтақаҳои саноатӣ бо шароити хуб барои бунёди корхонаҳои саноатӣ муҳаё намуд. Дар сурати набудани пурраи канданиҳои фоиданок, Сингапур мавқеи комилан беназири чуғрофӣ дорад. Ҳамин тариқ, рушди минтақаҳои махсуси озоди иқтисодӣ дар кишвар барои давлат ҳаётан муҳим аст.

Ҳукумати Сингапур ба чунин мақсадҳои стратегии дар МОИ диққати махсус додааст: пурзӯр намудани фаъолияти савдои хориҷӣ, зиёд намудани ҳаҷми содирот, таъсиси ҷойҳои нави корӣ, хавасмандгардони истеҳсолоти саноатӣ, чалби сармояи хориҷӣ ба кишвар, баробар кардани тафовути байниминтақаҳо. Барои амаливии стратегия ва чалби сармоягузори Ҳукумати Сингапур фароҳам овардани муҳити амният, зиддикоррупсия ва андозбандии камро фароҳам овард.

Сингапур давлати иқтисоди инноватсионӣ буда, дар он нӯҳ минтақаи озоди иқтисодӣ дар ҳаҷон рушд мекунад ва дастовардҳои назаррас имрӯз ноил гардид. Аввалин МОИ-и маҳаллӣ дар бандари Сингапур соли 1969 таъсис ёфта, дар ҳоли

ҳозир дар кишвар ҳашт МОИ ва якто дар фурудгоҳи байналмилалии Чанги фаъолият мекунад. МОИ дар амалияи ҷаҳонӣ бо ҳадафҳои мушаххас таъсис дода мешаванд, ки ҳадафи асосии он баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии ҳам дар худи минтақаҳо ва ҳам дар қаламрави тамоми кишвар нигаронида шудааст.

Муҳимтарин хусусияти минтақаҳои озоди иқтисодии Сингапур фаъолияти онҳо дар шароити иқтисоди инноватсионӣ мебошад. Модели иқтисодии инноватсионии Сингапур бо дараҷаи баланди эътимод ба сармояи хориҷӣ дар шакли кумаки молиявӣ аз сармоягузори мустақими хориҷӣ ба даст омадааст. Дар даҳсолаҳои аввали тараққиёти мустақилонаи Сингапур манбаъҳои асосии сармоягузoron аз ИМА, Япония, Англия ва дигар мамлакатҳои Аврупо буданд.

Сингапур дар пешбурди сиёсати содиротӣ бо истифода аз МОИ ба даст оварда, аз стратегияи умумии рушди бомуваффақияти иқтисодӣ ҷудонашаванда аст. Заминаҳои тараққиёти ба худ хоси иқтисодиёти мамлакат аз соли 1867 оғоз ёфта, вақте ки мустамликаи Британияи Англия буд. Британияи Англия «бандари озод» дар минтақаи Сингапур эълон намуда, танҳо мақоми он воридотӣ буд ва интиқоли молро аз ҳудуди он истифода аз бебӯҷ ва дигар имтиёз дода шуда буд. Сингапури муосир дар миёнаҳои асри гузашта ҳамчун минтақаи тиҷоратии Британияи Кабир ташаккул ёфтааст. Инчунин дар он давра ҷазираи ночиз дар гулӯгоҳи Малак ҷойгир буд ва як ҷазираи тропикӣ, деҳаи моҳидорӣ, ки дар он роҳзанҳо озодона ҳукмронӣ мекарданд.

Дар айни замон дар Сингапур 9 МОИ мавҷуд аст, ки бузургтарини онҳо бандари Ҷуронг ва фурудгоҳи Чанги мебошанд. Дар Сингапур 9 минтақаи озоди иқтисодӣ мавҷуд аст: Терминали Брани, Кеппел Дистрипарк, Терминали Пассир Панчанг, Терминали Сембаванк, Терминали Танчунг Пагар, Терминали Кеппел, Порт Ҷуронг, "Маҷмааи логистикӣи фурудгоҳи Сингапур", "Маҷмааи боркаши фурудгоҳи Чанги". Минтақаи калонтарини саноатӣ «Ҷуронг» мебошад, ки дар ҳудуди он 56,8 км² 1834 корхона мавҷуд аст, ки 100 ҳазор нафар коргар доранд [11].

Аксари корхонаҳо ба сармоягузорони хориҷӣ тааллуқ доранд, боқимонда дар шакли корхонаҳои муштарақ ташкил карда шудаанд. Муҳимтарин бартариҳои минтақаи Ҷуронг наздик будани бандари баҳрӣ, ки минтақаи озоди саноатиро рушд медиҳад ва дар он ҷо базаи ҳарбии баҳрӣ ва системаҳои инфраструктураи хуб инкишофёфтаанд. Аз соли 2000 кишвар дар минтақаҳои озоди иқтисодӣ ба рушди технологияи инноватсия ва дар доираҳои кластерҳои илмӣ-тадқиқоти ба ҷаҳиши иқтисодӣ ноил гардид. Нақлиёти баҳри ва ҳавоии боркашониро дар минтақаҳои озоди иқтисодӣ ҷойгир карда, дар натиҷаи он имрӯз Сингапур аз ҷиҳати интиқоли нақлиёти ҳавоӣ ва оби, яъне боркашонии бузургтарин бандари ҷаҳонӣ рақобат карда истодааст.

Ташаккули минтақаҳои иқтисодии Сингапур дар он аст, ки давлат дорои ҳиссаҳои назоратии ширкатҳои калонтарини Сингапур аз ҷумла Singapore Airlines, SingTel, Keppel Shipyard ST Engineering, MediaCorporation мебошад.

Соҳаҳои аз ҷиҳати стратегӣ муҳими иқтисодӣ, аз қабилӣ телекоммуникатсия, муҳофизат, нақлиёт, инфрасохтор, васоити ахбори омма, киштисозӣ, саноати бонкӣ, амволи ғайриманқул дар моликияти давлат мебошанд. Бахши давлатӣ сармоягузори асосии рушди инноватсионии иқтисодӣ мебошад. Асоси иқтисодии Сингапурро пешниҳоди хизматрасониҳои гуногун дар самти нақлиёт, боркашонӣ, нигоҳдорӣ, алоқа, тиҷоратӣ, хизматрасонӣ оид ба коркарди молҳои содиротӣ, молиявӣ, мелиоративӣ ва ғайра ташкил карда шудаанд. Дар солҳои охир, ҳукумати Сингапур на танҳо дастгирии бахши афзолиятнок дар самти хизматрасониро дар соҳаҳои тиҷорат, логистика, технологияҳои иттилоотӣ, сайёҳӣ, муҳандисӣ ва молиявӣ идома дод, балки сиёсати ҳавасмандгардонии рушди бахши хизматрасонӣ дар соҳаи тиб, маориф ва матбуотро рушд дод. Қариб 70 фоизи аҳолии кишвар дар соҳаи хизматрасонӣ фаъолият мекунад. Сингапур соли 1963 ба ноҳияи саноатии Ҷуронгро мақоми минтақаи озоди тиҷоратӣ эълон намуд. Аз молҳои анъанавии содиротӣ, аз ҷумла каучук, қалбағӣ, маъдани оҳан, норгил, қаламфур, ҷӯб боҷи гумрукӣ ситонида намешуд. Дар натиҷаи он Ҳукумат ба таъсиси минтақаҳои озоди содиротӣ асос гузошт. Кишвар ба ин восита дар соҳаҳои технологияи нав, илм-инноватсия, сармояи хориҷӣ, минтақаҳои озоди иқтисодӣ, нақлиёти оби-бандарҳо, нақлиёти баркашонии ҳавоӣ ва хизматрасони афзолият медиҳад.

Сингапур дар солҳои 60 - 70-ум намудҳои МОИ махсусгардондашуда асосан истеҳсоли маҳсулоти нефтро таъсис дод. Минбаъд дар Сингапур аз солҳои 2000-ум МОИ, ки ба рушди технологияҳои инноватсионӣ ва соҳаҳои марбут ба арзиши иловашуда дар доираи кластерҳои тадқиқотӣ, таҳия карда шуданд. Ба рушди иқтисодии Сингапур минтақаи озодӣ эълоншудаи тиҷорат, риояи қатъии қонун ва назорат аз болои иҷроиши он мусоидат кард.

Минтақаҳои озод тиҷоратӣ, ки тавассути он ширкатҳо метавонанд бидуни гумрук, аксиз ё андоз аз мол ва хизматрасонӣ молҳоро воридотӣ, фуруш ё содирот кунанд. Сингапур инчунин минтақаҳои озоди тиҷоратиро дорад, ки ба ширкатҳои бахши тиҷорат имкон медиҳад, ки ба воситаҳои нақлиётиро истифода баранд. Соли 1966 дар қаламрави Сингапур “Санади минтақаҳои озоди тиҷоратӣ оид ба таъсиси минтақаҳои махсуси иқтисодӣ” танҳо дар шакли минтақаҳои озоди тиҷоратӣ иҷозат дода мешавад. Қонун тартиботи ташкили минтақаҳо, идоракунии онҳоро муайян намуда, инчунин дар бораи намудҳои фаъолият, ки дар он ҷо иҷозат дода мешавад, муқаррар менамояд. Ин минтақаҳои махсусро “Санади минтақаҳои тиҷорати озод” танзим мекунад, ки соли 1966 қабул шуда, бори охир дар соли 2014 ислоҳ шудааст. Минтақаҳои озод тиҷорати Сингапур ба ширкатҳо иҷозат медиҳанд, ки молҳои худро пеш аз бор кардан ба кишти ё нақлиёти ҳавоӣ бидуни расмиёти гумрукӣ муваққатан нигоҳдоранд.

Яке аз калонтарин минтақаҳои саноатӣ дар вилояти Ҷуронг ва минтақаҳои атрофи он ҷойгир карда шудаанд. Пас аз хушк шудани ҷазира, сохтмони хатҳои роҳи оҳан, ки Ҷуронгро бо Сингапур ва Малайзия мепайвандад, сохта шуд. Ҳудуди

Чуронг ба се ноҳия тақсим карда шудааст. Дар якумаш корхонаҳои саноати сабук, асосан электроника ва электротехника; дар дуюмаш объектҳои саноати вазнин, аз ҷумла металлургия, нефт, киштисозӣ ва химия сохта шудаанд. Минтақаи сеюми махсус барои корхонаҳои ҷудо карда шуд, ки ба эҳтиёҷи роҳҳои нақлиёти буд, ки барои борҳои боркаш пешбинӣ шудаанд. Шумораи корхонаҳои саноати дар Чуронг дар солҳои 60-ум назар ва соли 1990 ҳазор маротиба бештар гардидааст [12].

Бояд қайд, ки дар вилояти Чуранг Паркҳои илмӣ-технологӣ мавҷуд аст. Дар Сингапур Паркҳои илмӣ технологӣ дар вилояти Чуронг аз рӯи сохтор, манбаҳои маблағгузорӣ амалӣ карда мешавад ва бо паркҳои илмӣ кишварҳои пешрафта умумияти зиёд доранд. Паркҳои илмӣ-технологӣ соли 1981 таъсис ёфта, бо хусусиятҳои милли хос аст. Дар ҳудуди он 5 институти давлатии тадқиқотӣ, аз ҷумла Донишгоҳи давлатии Сингапур ва тақрибан 45 корпоратсияҳои саноатӣ мавҷуданд. Ин бузургтарин маркази рушди технологияҳои саноатӣ ва маркази пешбари инноватсионии кишвар ба шумор меравад.

Технологияи паркҳои илмӣ татбиқи барномаи миллии рушди технологияҳои иттилоотӣ мебошад, ки ба рушди компютерсозӣ, рушди системаҳои телекоммуникатсия, автоматикунонии таъминоти иттилоотӣ саҳми арзанда гузоштааст. Айни замон дар Сингапур бунёди шабакаи умумимиллии компютерӣ анҷом ёфтааст, ки созмонҳои давлатӣ, фирмаҳои хусусӣ ва хонаҳои ҳамаи сокинони кишварро мепайвандад. Анҷоми компютеркунонии соҳаи идоракунӣ самараи кори муассисаҳои давлатиро хеле баланд бардошта, шумораи кадрҳои роҳбарикунандаро ва ҳарҷоти идоракуниро коҳиш медиҳад. Дарҷаи даромаднокии ин самт аз руи он мулоҳиза кардан мумкин аст, ки сарфаи ҳисоббарорӣ аллакай назар ба ҳарҷоти автоматики 1,7 баробар зиёд шудааст.

Хусусияти фарқкунандаи МОИ-и Сингапур дар он аст, ки минтақаҳои оффшорӣ ҳамчун як навъ «паноҳгоҳҳои андоз» хизмат менамояд, ки ба амалиёти молиявии байналмилалӣ хизмат мерасонанд. Бонкҳои оффшорие, ки дар бозори доллари Осиё ҷойгиранд, ба агентҳои иқтисодӣ бартариҳо, аз қабилӣ имтиёзҳои андоз, озодии назаррас, мавҷуд набудани назорати асъор, имкони анҷом додани муомилот бо резидентҳо бо ҳама гуна асъори хориҷӣ, дар ҷойи ҳодиса аз ҳисоб баровардани хароҷот ва маҳфӣ амалиёти молиявӣ пешниҳод карда мешавад.

Минтақаҳои озоди тиҷоратӣ дар Сингапур минтақаҳои мебошанд, ки корхонаҳо метавонанд бидуни пардохти андоз ё аксизҳои иловагӣ маҳсулот харидорӣ, фурӯш ва истеҳсол кунанд. Сингапур бо созишномаҳои тиҷорати озоди худ, ки асоси стратегияи тиҷоратии байналмилалӣ он мебошанд, дар сатҳи байналмилалӣ машҳур аст. Созишномаҳои тиҷоратии Сингапур, созишномаҳо зиёда аз 80 шартнома ба кишварҳои ҷаҳон ба имзо расонида, бо андоз тиҷоратро бо ҳама кишварҳо дар сайёра осон мекунанд [13]. Минтақаҳои озоди Сингапур лоиҳаҳои мебошанд, ки ҳам барои тиҷорати байналмилалӣ ва ҳам дохилӣ фазои нигоҳдорӣ фароҳам меорад.

Реҷаи содироту воридоти минтақаҳои озода иқтисодӣ кишвар дар он аст, ки нақши давлат ҳамчун минтақаи ягонаи содиротӣ-истеҳсоли бармеояд. Аз рузҳои аввали тараққиёти мустақилонаи худ бо мақсади дар мамлакат ташкил намудани истеҳсоли маҳсулоти содиротӣ як қатор минтақаи саноатӣ эълон карда шуданд.

Сингапур ба воситаи сиёсати содиротии худ ба тавассути минтақаҳои озода иқтисодӣ ба пешравиҳои калон ноил гардид. Эҷоди минтақаҳои озода тиҷоратӣ ва минтақаҳои саноатӣ дар ҷаҳорҷӯби барномаи махсус сураат гирифта, татбиқи он дар соли 1970 вақте ки парламони Сингапур қонун дар бораи ҳавасмандгардонии рушди иқтисодро қабул карда буд, оғоз шуд. Мувофиқи Қонун чунин имтиёзҳо мебошанд

-ба муддати 5 сол аз пардохти андоз озод намудани корхонаҳои калон, ки дар он на камтар аз 710 ҳазор доллари амрикоӣ сармоя доранд ва инчунин маҳсулоти истеҳсоли ба содирот нигаронидашуда мебошад имтиёз то 10 сол дароз карда мешавад.

-ба муддати 5 сол аз андоз озод намудани корхонаҳои калон, ки чунин мақом надоранд, аммо ба маблағи на камтар аз 71 ҳазор доллари ИМА сармоя дорад ва маҳсулот истеҳсолие, ки беш аз 20 дарсади он ба хориҷ содир мешавад.

-ба муддати 15 сол аз андоз озод намудани тамоми корхонаҳои калон, ки беш аз 710 ва 106 миллион доллар сармоя доранд.

МОИ Сингапурро Санади минтақаҳои озода тиҷоратӣ танзим мекунад. Дар МОИ-и Сингапур чунин имтиёзҳо пешниҳод шудааст аз ҷумла:

- озодаи муомилоти мол дар дохили МОИ;
- мавҷуд набудани бочҳои гумрукӣ барои моли воридотӣ ва нигоҳдорӣ дар ҳудуди МОИ;
- молҳои калон ба МОИ ворид карда мешаванд андоз аз арзиши иловашуда ситонида намешавад;
- барои ширкатҳои калон дар МОИ иштирок мекунанд, расмиёти соддакардашудаи воридотӣ пешбинӣ шудаанд [14].

Ҳама минтақаҳои озода Сингапур таҳти “Санади минтақаҳои озода тиҷоратӣ” қарор дорад, ки иборат аз:

- мақомоте, ки барои тафтиши фаъолияти ширкатҳои калон дар минтақаҳои озода фаъолият мекунанд;
- фаъолиятҳои калон, ки ширкатҳои минтақаи озода метавонанд дар Сингапур анҷом диҳанд;
- намудҳои иҷозатномаҳо ва иҷозатномаҳои калон, ки барои истеҳсол ва фурӯши мол дар минтақаҳои озода заруранд;
- ҷарима барои риоя накардани қоидаҳои муқаррарнамудаи мақомоти минтақаи озода [15].

Бояд қайд, ки тамоми ҳудудҳои Сингапурро МОИ ташкил медиҳад. Аз ин рӯ, аз соли 1990 Сингапур бомуваффақият таъсис ва фаъолияти МОИ-и дар кишварҳои хориҷӣ амалӣ мекунад. Лоихаҳои калонтарин аллакай дар шакли

МОИ саноатӣ дар Чин ва дигар давлатҳо Ветнам, Индонезия ва Малайзия амалӣ карда шуданд. Кишвар аз лиҳози ҳудуд хеле хурд мебошад, ки минтақаҳои махсуси иқтисодии худро надорад.

Мақомоти асосӣ, ки фаъолияти ширкатҳои минтақаи озодро дар Сингапур назорат мекунад, ин Кумитаи машваратии минтақаи озод, директори гумруки Сингапур ва Вазорати савдо ва саноат мебошанд. Инчунин Шӯрои рушди иқтисодии Сингапур ташкил шуда, ҳадафи он роҳбарони ширкатҳои хориҷӣ ва намояндагони ташкилотҳои меҳнатиро ҷалб менамояд. Шӯрои рушди иқтисодии Сингапур бо як кумитаи машваратӣ, як созмони мустақил, ки идеяҳоро ҷамъоварӣ мекунад ва стратегияҳои рушди минтақавӣ ва байналмилалиро барои Шӯро пешниҳод мекунад, ҳамкорӣ мекунад. Ин кумита бо пешниҳоди стратегияҳои самарабахши иқтисодӣ барои пайваст кардани Сингапур ба иттиҳодияҳои байналмилалӣ саноатӣ кӯмак мекунад. Таъсиси Шӯрои машваратӣ аз ҳисоби коршиносони беруна, ки қодиранд оид ба фаъолияти МОИ андешаи ҳолисона баён кунанд, баррасӣ карда мешавад.

Бояд қайд, ки хусусияти минтақаҳои озоди иқтисодии Сингапур бештар ба гузаштаи таърихӣ ин кишвар вобаста аст. Асосгузори давлати Сингапур ва нахуст сарвазир Ли Куан Ю ҳокимияти худро дар бораи давлатдори ҷамъбаст карда, чунин қайд намуда буд: «Таърихи пешрафти Сингапур инъикоси пешрафти кишварҳои саноатӣ, ихтироот, технологияи нав, корхона ва энергетикаи онҳо мебошад... Рушди технологияҳои иттилоотӣ, компютерҳо, воситаҳои алоқа ва роҳҳои сершумори татбиқи онҳо, инқилоб дар микробиология ҳаёти одамонро дигар мекунад. Мардуми Сингапур бояд боистеъдод бошанд, ки ин кашфиётҳоро ҷӣ гуна аз худ кунанд ва мутобиқ созанд, онҳоро ба манфиати худ ва дигарон истифода баранд» [16].

Сингапур дар як муддати хеле кӯтоҳ тавонист аз кишварҳои ҷаҳони сеюм ба қатори кишварҳои пешрафта ҷойгир гардид, ки рушди он боиси тааҷҷуб аст. Дар айни замон Сингапур маркази молиявӣ, осонии тиҷоратӣ, андозбандии мусоид ва логистика дар минтақаи Осиё ва Уқёнуси Ором ба ҳисоб меравад, ки дар чорроҳаи роҳҳои асосии тиҷоратии баҳрии Шарқ ва Ғарб ҷойгир мебошад. Имрӯз, бо сиёсати оқолонаи роҳбарияти кишвар яке аз кишвари тариққиёфта дар ҷаҳон машҳур гардида, дар рушди иқтисод як пешравии ҳалкунандаро ба даст овард. Модели рушди Сингапур аввал сиёсати иқтисод ва баъдан сиёсат дар соҳаҳои мухталиф интиҳоб намудааст.

Сингапур бо воситаи намудҳои озоди иқтисодӣ, кафолати сармоягузори хориҷӣ, андозбандии мусоид тавонист яке аз моделҳои амалишударо эҳё намуд. Яке аз ҷузъҳои муҳими стратегияи ба тамоюли ба содирот нигаронидашуда аз минтақаҳои озоди (маҳсус) иқтисодӣ мебошад. Ба воситаи МОИ Сингапур баромад ба бозори ҷаҳонӣ барои ширкатҳои фаромиллие, ки миллиардҳо доллар сармояи онҳо дар тамоми қитъаҳо гузошта шудааст, ҷолиб гардонидаст. Корпоратсияҳои байналмилалӣ дар ҷустуҷӯи шароити мусоид барои фаъолияти

тиҷоратии худ МОИ-ро сохторҳои сердаромади иқтисодӣ медонад, ки самтҳои муҳимтарини густариши онҳо бо онҳо алоқаманд меномояд.

АДАБИЁТ:

1. Ли Куан Ю, создатель сингапурского чуда, министр-наставник Сингапура: «Позвольте вас утешитьвы не уникальны».[Манбаи электронӣ]URL:<http://www.r-refonHS.ni/yew.htm> (Санаи мурочиат :15.03.2022).
2. Тюрин В.А. Томас Стемфорд Раффлз: человек, который основал Сингапур // Восток, № 2, 1998. С.69.
3. The Singapore Department of Statistics. Key Annual Indicators. [Манбаи электронӣ] URL: <http://www.singstat.gov.sg/stats/keyind.html#keyind>.(Санаи мурочиат:05.10.2022)
4. Данные по ВВП Сингапура [Манбаи электронӣ] URL:<https://take-profit.org/statistics/gdp/singapore/> (Санаи мурочиат:10.10.2022)
5. Каримуллина А. В. Промышленная политика Республики Сингапур: этапы, инструменты, результаты / Каримуллина А. В. // Проблемы национальной стратегии. – 2012. – № 3. – С. 153-167
6. State Development Plan, 1961–1964 // A Singapore Government Agency Website. - [Манбаи электронӣ] URL:https://eresources.nlb.gov.sg/infopedia/articles/SIP_2017-10-11_092937.html
7. Пахомова Л. Ф. Модели процветания (Сингапур, Малайзия, Таиланд, Индонезия): научное издание / Пахомова Л. Ф. – М.: Институт востоковедения РАН, 2007 – 256 с.
8. Technopreneurship 21[Манбаи электронӣ] URL: <https://www.ntu.edu.sg/ntc> санаи мурочиат 01.03.2022
9. RESEARCH INCENTIVE SCHEME[Манбаи электронӣ] URL: <https://crescent.education/wp-content/uploads/2017/09/Policy-4.pdf>
10. Initiatives in New Technology[Манбаи электронӣ] URL: <https://hbr.org/1985/11/implementing-new-technology>
11. Free Zones in Singapore[Манбаи электронӣ] URL: <https://www.opencompanysingapore.com/free-zones-in-singapore> (Санаи мурочиат: 12.11.2022)
12. Курзанов В.Н. Промышленное развитие Сингапура. М., 1978 С- 134 С.16
13. Singapore Free Trade Zones – Complete Guide [Манбаи электронӣ] URL: <https://ondemandint.com/resources/singapore-free-trade-zones/> (Санаи мурочиат: 10.11.2022)
14. Special Economic Zones: UAE, Singapore, Malaysia, Georgia [Манбаи электронӣ] URL: <https://labsconsult.com/en/single-post/2019/03/14/specialnye-ekonomicheskije-zony-uae-singapore-malaysia-georgia/> (Санаи мурочиат:01.11.2022)
15. FREE TRADE ZONES ACT 1966 [Манбаи электронӣ] URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/FTZA1966>
16. Ли Куан Ю «Из третьего мира - в первый». С.562.

ФАКТОРЫ И ПУТИ РАЗВИТИЯ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН В СИНГАПУРЕ

СОХИБИ БАХРУЛО

научный сотрудник отдела Юго-Восточной Азии, ИИПСАЕ НАНТ. Адрес:
734025, Таджикистан, г. Душанбе, пр. Рудаки 33, тел.: (+992)917820202; E-mail:
sohibbahrulo@gmail.com

В данной статье автор исследовал этапы истории, факторы и пути развития свободных экономических зон в Сингапуре. Развитие свободных экономических зон в Сингапуре с помощью гарантий для иностранных инвесторов, льготного налогообложения смогло реанимировать одну из реализованных моделей. Одной из важных составляющих экспортоориентированной стратегии являются свободные (особые) экономические зоны. Сингапур вышел на мировой рынок через ОЭЗ, что сделало его привлекательным для транснациональных компаний с многомиллиардным капиталом, инвестированным на всех континентах. Международные корпорации в поисках благоприятных условий для своей хозяйственной деятельности рассматривают СЭЗ как выгодные экономические структуры, связывающие их с важнейшими направлениями своей экспансии.

Ключевые слова: Сингапур, факторы, пути развития, свободные экономические зоны.

FACTORS AND WAYS OF DEVELOPMENT OF FREE ECONOMIC ZONES IN SINGAPORE

SOHIBI BAHRULO

Research Fellow, Department of Southeast Asia of Institute of studying of the Issues of Asian and European countries, National Academy of Sciences of Tajikistan. 734025, Tajikistan, Dushanbe city, Rudaki Avenue 33, tel.: (+992) 917820202; E-mail: sohibbahrulo@gmail.com

In this article, the author explored the stages of history of factors and ways of developing free economic zones (FEZ) in Singapore. The development of free economic zones in Singapore with the help of free economic types, guarantees for foreign investors, preferential taxation was able to revive one of the implemented models. One of the important components of the export-oriented strategy is free (special) economic zones. Singapore entered the world market through the FEZ, which made it attractive to multinational companies with multibillion-dollar capital invested on all continents. International corporations, in search of favorable conditions for their economic activities, consider FEZs as profitable economic structures that connect them with the most important areas of their expansion.

Keywords: Singapore, factors, ways of development, free economic zones